

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Teatru și Televiziune

Domeniul: Teatru

R E Z U M A T U L
TEZEI DE DOCTORAT

Observator și Observat în procesul de casting teatral.
Determinări socio-psihologice
Ale relației „față în față”

Coordonator științific
Prof. univ. dr. Laura Pavel-Teuțișan

Doctorand
Diana Antoaneta Aldea

2017

CUPRINS

INTRODUCERE.....ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

OBIECTUL CERCETĂRII.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
ACTUALITATEA ȘI OPORTUNITATEA TEMEI.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
OBIECTIVE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
IPOTEZE DE LUCRU.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
METODOLOGIE ȘI SURSE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
STRUCTURA LUCRĂRII.....	7

CAPITOLUL I. Castingul.....ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1.1. ETIMOLOGIE, DEFINIȚII.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.2. CASTINGUL IN FILM.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.3. CASTINGUL IN TEATRU.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.4. ACTORIA DE FILM VERSUS ACTORIA DE TEATRU ÎN CASTING.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.5. INDUSTRIA DE CASTING ȘI „ACTORII” EI.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.5.1. Casting-call-urile.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.5.2. Directorul de casting.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.6. ADMITEREA LA ACTORIE VERSUS CASTING.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

Concluzii.....ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

CAPITOLUL II. Regizor și actor. Determinări psiho-sociologice ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

2.1. „OMUL-DIN-REGIZOR” ȘI „OMUL-DIN-ACTOR”.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
2.1.1. Personalitatea.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.1.2. Temperamentul.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.1.3. Caracterul.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.1.4. Aptitudinile.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.2. CARTELUL FRANCEZ.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
Jacques Copeau.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Louis Jouvet.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Gaston Baty.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Georges Pitoëff.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Charles Dullin.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.2.1. Tipologiile umane aplicate regizorilor din Cartelul francez.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>

2.2.1.1. Tipologiile bioconstituționale.....	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui E. Kretschmer.....	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui W. H. Sheldon	Error! Bookmark not defined.
2.2.1.2. Tipologii psihofiziologice	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui Hippocrate	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui I.P. Pavlov.....	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui Alfred Adler	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui C.G. Jung.....	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui Eduard Spranger, Gordon Allport și Philip Ewart Vernon	Error! Bookmark not defined.
defined.	
2.2.1.3. Tipurile caracterologice. Școala franco–olandeză (Heymans-Wiersma/Le Senne-Berger-Le Gall)	
.....	Error! Bookmark not defined.
2.2.1.4. Tipologiile culturale și artistice	Error! Bookmark not defined.
Tipologia lui Friedrich Nietzsche	99
Tipologia lui Miguel de Unamuno.....	Error! Bookmark not defined.
Concluzii	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CAPITOLUL III. Formarea primei impresii în cadrul castingului teatral.....	ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.	
Introducere	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.1. PRIMA IMPRESIE ÎN CONTEXTUL CASTINGULUI.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.2. PROCESUL DE EVALUARE ÎN FORMAREA PRIMEI IMPRESII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.2.1. Tipurile de comunicare.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.2. Procesele psihice implicate în evaluare.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.2.1. Percepția	Error! Bookmark not defined.
3.2.2.2. Atenția	Error! Bookmark not defined.
3.2.2.3. Observația	Error! Bookmark not defined.
3.3. PROCESUL DE ATRIBUIRE ÎN CASTING.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.3.1. Teoria lui Heider	Error! Bookmark not defined.
3.3.2. Atribuirea prin deducție.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.3. Așteptarea.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.4. Erorile procesului de atribuire.....	Error! Bookmark not defined.
3.4. ROLUL REGIZORULUI ÎN FORMAREA PRIMEI IMPRESII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.5. ROLUL AUTOMATISMULUI ÎN PERCEPȚIA REGIZORULUI.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

3.6. IMPORTANȚA TRĂSĂTURILOR CENTRALE PENTRU FORMAREA PRIMEI IMPRESII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.7. ROLUL ACTORULUI ÎN GESTIONAREA IMPRESIILOR	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.8. CONSTRUCTIVISMUL, STRUCTURALISMUL ȘI „THIN SLICES”, TREI PARADIGME ALE FENOMENULUI FORMĂRII PRIMEI IMPRESII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

Concluzii **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

CAPITOLUL IV. Castingul ca dramaturgie a relației „față în față” ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

4.1. REGIZORUL ÎN CASTING	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.1.1. Tipuri de regizori în casting	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.2. ACTORUL ÎN CASTING	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.2.1. Actorul-om și actorul-în-rol	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.2.2. Emoția în casting	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.2.3. Starea de „flux” în acțiunea actorului	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.2.4. Două tipuri de actori	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.3. ROLUL IMPROVIZAȚIEI ÎN CASTING ȘI RESORTURILE CREATIVITĂȚII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.3.1. Creativitatea	182
4.3.2. Imaginația	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.3.3. Atenția	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.3.4. Concentrarea	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4.4. EMPATIA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.5. ROLUL MANIPULĂRII/MINCIUNII ÎN CASTING	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.6. RELAȚIA REGIZOR - ACTOR ÎN CASTING	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

Concluzii **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

CAPITOLUL V. Studiu de caz: casting pentru *Livada de vișini* de A. P. Cehov, regia Alexandru Dabija ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

Introducere **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

RANEVSKAIA LIUBOV ANDREEVNA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
GAEV LEONID ANDREEVICI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
LOPAHIN ERMOLAI ALEXEEVICI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
VARIA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
ANIA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
TROFIMOV PIOTR SERGHEEVICI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
EPIHODOV SEMION PANTELEEVICI	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

CHARLOTTA IVANOVNA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
FIRS.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
Concluzii	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
CONCLUZII FINALE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
BIBLIOGRAFIE	8
ANEXE.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

I. Cuvinte cheie, concepte

Casting, audiție, probă, actor, regizor, percepția, atenția, observația, tipologii, creativitate, imaginație, emoția, starea de flux, erori de atribuire formarea primei impresii,.

II. Obiectul și principalele direcții de cercetare

La originea cercetărilor materializate prin teza doctorală de față, intitulată *Observator și observat în procesul de casting teatral. Determinări socio-psihologice ale relației „față în față”*, s-a aflat necesitatea de a pune în evidență rolul crucial jucat de alegerea distribuției pentru un proiect teatral. Considerând că alegerea actorilor care vor da personajelor formă și expresie concrete este un act de creație, studiul a urmărit să identifice factorii care influențează acest lanț de decizii. S-a încercat elucidarea, fie și parțială, a unor enigme și paradoxuri aparente din situația de casting, responsabile, de multe ori, de apariția unei întregi mitologii în jurul evenimentului. Absența unor studii științifice de autoritate, dedicate procesului de casting, în literatura de specialitate internațională, dar și românească, precum și realitatea faptului că, în România, cultura audiției este o achiziție relativ recentă, au constituit, de asemenea, motive întemeiate pentru inițierea prezentei cercetări.

Studiul asupra procesului de casting mi-a oferit prilejul de a descoperi complexitatea fenomenului și de a constata că problematica alcătuirii unei distribuții poate furniza material de cercetare pentru mai multe domenii: psihologie, antropologie, sociologie etc. Dacă, în primă instanță, tema castingului a părut a fi una „de nișă”, limitată la domeniile teatrului și cinematografului, odată aprofundat subiectul, perspectivele s-au multiplicat, cuprinzând istoria industriei de casting, metodele de pregătire a actorului pentru un casting, mecanismele psihologice și sociologice implicate și altele. Am ales, totuși, să restrâng aria de cercetare la

aspectele care, regizor fiind, mă preocupă cu predilecție: relația între cei doi protagoniști ai situației numită casting și anume, Observatul și Observatorul, altfel spus, actorul și regizorul, față în față. Am avut în vedere mai ales o anumită categorie de audiții, cea în care regizorul evaluează singur actorul, într-un soi de tête-à-tête, fără intruziunea decizională a altor persoane (producători, directori de teatru etc.).

Relația complexă dintre cei doi a putut fi investigată apelând, pe lângă instrumentarul teatral, la teorii, noțiuni și paradigme din alte domenii. Astfel, în sfera conceptelor studiate, au intrat date teoretice din psihologie, neuroștiințe, sociologie și estetică. De asemenea, cercetarea a utilizat informații utile din surse care descriu organizarea și desfășurarea castingului de film, mai ales, din Statele Unite - locul apariției și dezvoltării acestei adevărate industrii.

Regizorul și actorul, „actanții” situației „față în față”, au fost analizați fie în contextul relației din casting, fie separat. Dacă la începutul studiului, prin Observator, înțelegeam regizorul, iar Observatul era actorul, ulterior a apărut ipoteza că, de fapt, cei doi alternează în cele două roluri, odată cu schimbarea centrului de atenție. În cazul actorului supus audiției, am considerat că trebuie analizate: rolul creativității, al atenției, emoției și empatiei, existența și funcțiile manipulării. Un alt aspect cercetat este pendularea permanentă a actorului între *sine* și *rol*, în funcție de indicațiile regizorale sau chiar de întrebările acestuia adresate persoanei private a actorului. În ceea ce-l privește pe regizor, studiul s-a concentrat pe: problematica formării primei impresii, pe rolul automatismelor în percepție, pe determinările inconștiente și motivațiile raționale din spatele deciziilor regizorale și, totodată, pe descrierea erorilor care pot să apară în procesul de evaluare a actorilor. Concomitent, lucrarea de față preia din psihologie concepte precum personalitatea și tipologiile umane, și le aplică regizorilor, pe baza ipotezei că această abordare poate lămuri anumite aspecte ale activității lor teatrale și ale atitudinii acestora față de actori. În mod concret, într-un material aparte, a fost prezentat grupul celor cinci regizori care, la începutul secolului al XX-lea, s-au asociat, formând ceea ce, mai târziu, a devenit fenomenul „Cartelul francez”.

Cercetarea a prezentat o serie de exemple concrete din castinguri care au avut, ca protagoniști, regizori și actori consacrați la nivel mondial. Aceste ilustrări, cu rol comparativ, au permis o evaluare a stadiului de dezvoltare a culturii castingului în teatrul românesc, atât la nivel organizațional și instituțional, cât și din punctul de vedere al comportamentului regizorilor și actorilor.

S-au examinat, de asemenea, asemănările și deosebirile, precum și influențele reciproce, dintre castingul pentru teatru și cel pentru film, constatând că în teatru, spre deosebire de film, metodele de evaluare a actorilor nu sunt la fel de deschise în fața schimbărilor.

O direcție complementară de cercetare a vizat raportarea castingului la contextul în care se desfășoară, analizându-se diferențele și asemănările între audițiile din teatrele de repertoriu, cu trupe permanente (subvenționate de stat), și instituțiile din așa-zisa zonă a „teatrului independent”. Sondând aceste deosebiri și similitudini - prin obținerea de mărturii directe ale celor implicați (cu ajutorul unor chestionare ale căror rezultate sunt prezentate pe parcursul tezei) - am constatat că atitudinea actorilor față de casting este, uneori, confuză, iar pregătirea lor pentru a face față acestui gen de situație nu corespunde, câteodată, așteptărilor regizorilor. În consecință, lucrarea de față caută să lămurească anumite aspecte și să formuleze o serie de recomandări care să permită actorilor să se „antreneze” pentru castinguri. Aceste informații vor putea constitui, în viitor, materialul pentru alcătuirea unui suport de curs, util, cred, integrării în curricula academică.

Cercetarea întreprinsă în vederea elaborării tezei a însemnat, pe lângă confirmarea sau infirmarea ipotezelor inițiale, apariția altora, prilejuate de răspunsurile primite de la actorii, regizorii și directorii de casting consultați. Am constatat, astfel, faptul că nu se poate identifica o metodă de casting universal-valabilă, dar și faptul că forma „clasică” a audiției, adică evaluarea unui actor pe baza unei vizionări unice, în timp limitat, e privită de mulți, mai degrabă ca o sursă de erori de evaluare care pot avea, ca rezultat, o distribuție inefficientă. În schimb, organizarea castingurilor în formula de „atelier” extins pe o perioadă mai lungă, practică frecventată, cu predilecție, în teatrele independente, permite o cunoaștere mai temeinică între actori și regizori, diminuând riscul apariției unor erori de percepție și evaluare.

Fiecare audiție reprezintă, la un anumit nivel de înțelegere, întâlnirea dintre doi artiști al căror scop comun este spectacolul de teatru. Este momentul în care are loc primul schimb de informații, primul pas spre cunoașterea reciprocă. Relația de subordonare, în cadrul căreia regizorul este autoritatea dominatoare, unica legitimată să conducă procesul de creație, să-l coordoneze sau să-l cenzureze, fără ca actorul să poată contribui în mod hotărâtor, se manifestă, în anumite proiecte, încă din timpul castingului. Poate actorul, la rândul său, să-l inducă în eroare pe regizor, preluând controlul, manipulându-l oarecum? Sau, mai degrabă, se poate vorbi despre un parteneriat, un dialog între egali, un raport în

cadru al căruia trebuie să ții seama de celălalt, de ofertele lui creatoare, de comportamentul său, iar acceptarea sau refuzul colaborării e un drept al ambelor părți? Întrebări cum sunt cele de mai sus trebuie corelate cu o altă premisă a acestei lucrări, legată de caracterul eminent creativ al castingului, a cărui desfășurare îți permite să intuiești personalitatea artistică a regizorului, interesele sale de creație, căutările sale, maniera sa de lucru, informații care prefigurează deja atmosfera repetițiilor viitoare.

III. Structura lucrării

Teza de față este structurată în cinci capitole. Lucrarea debutează cu o introducere care prezintă obiectul și direcțiile de studiu, justifică oportunitatea alegerii temei, contextualizează fenomenul studiat, prezintă sursele de informare vizate precum și metodele de studiu avute în vedere. Urmează capitolele destinate desfășurării demersului teoretic, apoi un studiu de caz plecând de la un casting filmat într-un teatru de repertoriu. Lucrarea se încheie cu concluziile cercetării.

Primul capitol debutează cu definirea obiectului cercetării și continuă cu un scurt istoric al acestuia. Conține, de asemenea, prezentarea sintetică a unor informații despre castingul de film, industria de casting, dar și a unor metode de casting alternative din diverse sisteme teatrale. Capitolul se încheie cu o comparație între o audiție și admiterea la facultatea de actorie.

Cel de-al doilea capitol este destinat determinărilor psiho-sociologice ale celor implicați în procesul de casting (regizor și actor). Informațiile despre personalitate, temperament, caracter sau aptitudini, alături de o clasificare a tipologiilor umane (în funcție de bioconstituție, de trăsături psiho-biologice și psihologice, de tipuri caracterologice, culturale și artistice) își găsesc aplicabilitatea într-un studiu de profil aplicat celor cinci cunoscuți regizori (Jacques Copeau, Louis Jouvet, Gaston Baty, Georges Pitoëff, Charles Dullin) care au format Cartelul francez.

Cel de-al treilea capitol este dedicat analizei formării *primei impresii* în cadrul castingului teatral, dar și proceselor psihice implicate în evaluare (percepția, atenția, observația); capitolul face, de asemenea, o descriere a erorilor care pot să apară în procesul de atribuire.

În capitolul patru se urmărește raportul regizor-actor, în care cei doi protagoniști sunt analizați fie în contextul situației „față în față”, fie separat (rolul creativității, al imaginației, improvizației sau al emoției, conceptul de flow, rolul manipulării etc).

Capitolul cinci, ultimul, este rezervat unui studiu de caz, rezultat al filmării unei audiții organizate de Teatrul *Regina Maria* din Oradea, pentru distribuția spectacolului *Livada de vișini* de A.P. Cehov, în regia lui Alexandru Dabija (2015). Am conceput acest capitol „*Livada de vișini* - studiu de caz” ca o completare aplicativă a primelor patru capitole ale tezei de față. Audiția pentru spectacolul de la teatrul din Oradea a reprezentat doar unul dintre nenumăratele castinguri organizate în teatre, fără a avea, neapărat, caracter reprezentativ. Dar audițiile nu seamănă între ele, fiecare reprezintă un proces viu, irepetabil și atot-cuprinzător, plin de contradicții, surprize, frustrări, confirmări și satisfacții.

După **Concluzii finale**, urmează **Bibliografie** și **Anexe** (care cuprind cele mai relevante răspunsuri ale unor actori și regizori la chestionarele aplicate).